

АНАЛІЗ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗА ПРОБЛЕМАТИКОЮ КОНТРОЛІНГ

Здійснено аналіз авторефератів на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук та доктора економічних наук захищених в Україні та Росії, у яких розглянуто питання контролінгу, для цілей виявлення проблемних напрямів досліджень та ступеню їх вирішення

Постановка проблеми. Під час проведення дослідження необхідним аспектом являється вивчення попередніх досягнень науковців з метою визначення існуючих проблемних питань та ступенем їх вирішення. З кожним днем все більше спостерігаємо інтерес до контролінгу в системі управлінні підприємством. Це в основному підвищує актуальність розгляду нових концепцій і підходів до організації управління та окремих його функцій. Впровадження контролінгу дає змогу підвищити рівень координованості процесів планування, контролю, обліку, аналізу на підприємстві, забезпечити їх методичною та інформаційною базою, за рахунок чого підвищиться якість управлінських рішень та ефективність системи управління в цілому. Не зважаючи на позитивні сторони впровадження системи контролінгу до сьогодні недостатньо розкритими залишаються окремі теоретичні та практичні питання. Для визначення причин даних недоліків зосереджуємо нашу увагу на захищених кандидатських та докторських дисертаціях в Україні та Росії, оскільки аналіз наукових напрямів дозволить виявити основні тенденції сучасного розвитку контролінгу.

Метою дослідження є аналіз наукових праць з метою виявлення основних напрямів розвитку контролінгу які в сучасних умовах господарювання набули актуальності та потребують детального обґрунтування, подальшого дослідження та систематизації визначених проблемних питань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та практичні аспекти проблемних питань контролінгу досліджували в своїх працях такі українські дослідники, як Т.О. Кірсанова, С.Н. Петренко, М.С. Пушкар, Л.А. Сухарева, О.В. Оліфіров, О.І. Павліківська, М.В. Румянцев, О.О. Терещенко, а також зарубіжні вчені – С.И. Боков., И.Б. Гусева, А. Дайле, В. Данилочкіна, А. Кармінський, Е. Майер, Р. Ман, М.Н. Павленков.

Викладення основного матеріалу дослідження. У процесі дослідження з метою вивчення проблемних питань проведено аналіз авторефератів на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук та доктор

економічних наук в Україні та Росії. Здійснено їх систематизацію за такими напрямками: за роками захисту, за предметом дослідження, за об'єктом дослідження, елементами наукової новизни з проблем організації та методики формування контролінгу на підприємствах шляхом суцільного вивчення та систематизації результатів 192 кандидатських і докторських авторефератів, захищених протягом 1994-2009 рр. Проведено аналіз змісту дисертацій українських та російських дослідників, згруповано за відповідними предметними областями.

При здійсненні дослідження особливого значення набуває вивчення теоретичних та практичних аспектів, які розглядалися в працях науковців, що в свою чергу, дозволить виявити напрями нерозкритих питань.

Результати систематизації наукових досліджень, увага в яких присвячувалась контролінгу, використовуючи метод групування, визначено основні групи питань, які найчастіше досліджувались та виносились на захист:

1. Теоретичні та методичні аспекти контролінгу
2. Удосконалення організації контролінгу на підприємстві.
3. Контролінг в галузі промисловості, за сферами діяльності та за об'єктом
4. Контролінг в системі управління

Контролінг перебуває в перманентному розвитку, оскільки проблеми управління компанією також змінюються, з'являються і нові інструменти для вирішення даних проблем. Сама концепція контролінгу є гнучкою завдяки цьому в неї можна інтегрувати нові досягнення та розробки.

Основою для виділення окремих питань, які потребують подальшої розробки та удосконалення в сфері організації контролінгу, є наукові дослідження здійснювані вітчизняними та російськими дослідниками в період з 1994 по 2009 рр. Аналізуючи автореферати ми вважаємо за доцільно відобразити їх відповідно розв'язуваних спеціальностей, у таблиці 1 наведено науковців-авторів дисертаційних досліджень, захищених в Україні та Росії протягом 1994 -2009 рр.

Таблиця 1. Дослідження проблематики контролінгу у розрізі спеціальностей за період 1994-2009рр.

Спеціальності	Автори
1	2
	Докторські та кандидатські дисертації захищені в Росії
08.00.05 – “Економіка и управление народным хозяйством”	Котлова Ю.А. (2006), Тевелева О.В. (2006), Карминский А.М. (2007), Кузаева О.А. (2007), Боков С.И. (2007), Журов П.П. (2007), Торозян С.А. (2007), Трофимова С.В. (2007), Щербаков Д.С. (2007), Юртаев А.А. (2007), Павленков М.Н. (2008), Юсупова С.Я. (2008), Гусева И.Б. (2008), Авраменко Т.Ю. (2008), Влазнев А.А. (2008), Солнце А.Е. (2008), Балановський А.В. (2008), Игнатова Т.В. (2008), Сулоева С.Б. (2005), Мшвиладзе А.Р. (2000), Метцдорф Л.Н. (2006), Муханова Н.В. (2005), Смачкова Л.В. (2005), Нестерова Т.А. (2005), Гусева И.Б. (2003), Фельдман Е.И. (2003), Федотова О.В. (2006), Юшкова Р.И. (2004), Ким А.А. (2006), Васильева Н.В. (2003), Тукачева Г.В. (2005), Воробьева С.А. (2005), Хан Н.В. (1998), Калинина Н.М. (2006), Шугушев Х.М. (2003), Дедова Е.С. (2006), Лобачев Е.В. (2002), Ряховская О.Н. (2001), Чимитова Д.Д.- Н. (2007), Расторгуев А.Г. (2007), Королева Л.П. (2007), Попченко Е. Л. (2005), Новикова Е.Б. (2006), Катышева Е.Г. (2004), Солнцев И. В. (2006), Харитонов М.Н. (2008), Конков В.И. (2005), Мырыннюк И.В. (1999), Бородушко И.В. (2005), Сердюк В.Б. (2002), Карташова О.И. (2002), Ключин С.М. (2004), Попов Д.Е. (2005), Мальшева Л.А. (2005), Кордович В.И. (1999), Канышева Т.В. (1999), Погорелов Б.К. (2001), Мухомедзянова Е.В. (2007), Фуфыгина М.Н. (2007), Чижова Е.В. (2001), Михайлова А.В. (2006), Модич Т.В. (2000), Хрычикова Т.Д. (2005), Ковалева В. Д. (2004), Гурьянова С.Ю. (2002), Модич Т.В. (2000), Чермошнюк А.Г. (1996), Бирюлин А.А. (2003), Полубелова М. В. (2003), Макальская А.К. (2001), Болвачев А.И. (2005), Малик Е.П. (2005), Лапыгина С.А. (2002), Чугунова Ю.В. (2002), Гайфулина Н.П. (2005), Балабанова Л.И. (2005), Носаева В.В. (2005), Рыбакова С.В. (2005), Сподас Г.Г. (2006), Рукин В.В. (2005), Карапетян А.А. (2004), Бадоева Е.Т. (2003), Зуева О.К. (2005), Королева Г.А. (2004), Дьяков А.М. (2006), Быков В.А. (2006), Смирнова Е.Е. (2006), Соловьева М.В. (2002), Антонов Л.В. (2007), Баев В.В. (2007), Цхай В.А. (2005), Голышкин О.И. (2003), Верховская Е.П. (2001), Кармишина О.Н. (2002), Петрухина И.А. (2003), Ревенков П.В. (2004), Солодовник О.Г. (2002), Толкачева Е.В. (2004),

1	2
	Шестовская Е.Б. (2004), Васильева Г.А. (2002), Матвеев С.С. (2006), Горбунов В.А. (2005), Гришина Е.А. (2003), Гуляева Е.Л. (2003), Завьялова Л.И. (2003), Борисова Н.А. (2005), Зеленский М.С. (2000), Шарыкина А.Л. (1994), Юсупова С.Я. (2000), Гришунин С.В. (1999), Лагутин В.В. (1999), Зайцев Д.В. (2006), Дроздецкая С.С. (2001), Алексеев П.И. (2001), Фахразиєв И.Г. (2003), Цепелева О.П. (2003), Челак С.В. (2001), Мун Е.А. (2000), Муратова Л.Н. (2004), Пушмин А.В. (2004), Карманова В.А. (2004), Полубелова М.В. (2003), Карлик М.Е. (2003), Маслова О.Г. (2003), Колосова В. В. (2003), Степанов А.Е. (2004), Байрамбаев С.С. (2002), Овсепян Д.С. (2006), Матвеев В.С. (2007), Габелев А.М. (2004), Родина Е.Е. (2001), Волянская А.В. (2004), Воротников С.А. (2006), Скотников А.Е. (2006), Сумина Т.А. (2002), Башкатова Ю.И. (2007), Грицина В.В. (2004), Драгунова Л.В. (2006), Илларионов В.Ю. (2006), Амелин Д.М. (2007), Рябова Н.Ю. (2003), Курдюмов С.Б. (2007), Исаева О.В. (2006), Евдокимов А.И. (2006), Козлова Е.В. (2006), Гусейнова Д.М. (2005), Золотарева Г.И. (2004), Лаптев Н.В. (2000), Козловская Е.А. (2005), Хряков В. В. (2005)
08.00.12 – "Бухгалтерский учет, статистика"	Варняков Ю.В. (2007), Кожухова О.С. (2003), Полушин А.П. (2003), Сыроижко В.В. (2000), Васильчук О.И. (2000), Матвейчев П.Н. (1999), Чувикова В. В. (1999), Туктарова А.Е. (2004), Григорьев А.А. (2002), Печатнова Е.Д. (2003), Закиров З.Р. (2006), Палешева Н. В. (2005).
Докторські та кандидатські дисертації захищені в Україні	
08.06.01 – економіка підприємства та організація виробництва	Гладких М.І. (2002), Головова Л.С. (2002), Оліфіров О.В. (2004), Деменіна О.М. (2005), Гасило О.О. (2005), Поліщук Н.В. (2005), Петрусевич Н.Ю. (2005), Шульга Н.П. (2006), Кірсанова Т.О. (2004)
08.06.02 – підприємство, менеджмент та маркетинг	Благодарний О.І. (2000), Петренко С.М. (2000),
08.02.03 – організація управління, планування і регулювання економікою	Смирнова Л.Д. (2003)
08.03.02 – економіко-математичне моделювання	Румянцев М.В. (2004)
08.07.05 – економіка торгівлі та послуг	Верещагин В.В. (2004)
08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит	Терещенко О.О. (2005)
08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит	Марущак Л.І. (2008)
08.00.04 – економіка та управління підприємствами	Аксентюк М.М. (2008)
08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика	Панченко Г.С. (2008)
08.00.08 – гроші, фінанси і кредит	Клімов А.В. (2008)

Отже, в Україні захищені дисертації відносяться до різноманітних спеціальностей, 9 з наведених в таблиці належать до спеціальності економіка підприємства та організація виробництва, а інші віднесені до інших спеціальностей економічних наук, а саме – організація управління, планування і регулювання економікою; підприємство, менеджмент та маркетинг; економіко-математичне моделювання; економіка торгівлі та послуг; фінанси, грошовий обіг і кредит; бухгалтерський облік, аналіз та аудит; економіка та управління підприємствами; демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика; економіка торгівлі та послуг. Відразу постає проблемне питання, до якої ж спеціальності віднести дослідження у сфері контролінгу, відповідь необхідно шукати у самому розумінні сутності контролінгу, адже він є синтетичною системою, яка базується на досягненні багатьох напрямів економічних наук. В Росії більш конкретизований поділ між спеціальностями з 171 досліджених авторефератів 159 віднесені до спеціальності – економіка і управління народним господарством, 12 до спеціальності – бухгалтерський облік і статистика.

Відповідно за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит в Україні була захищена одна дисертація, в свою чергу в Росії за спеціальністю 08.00.12 – "Бухгалтерский учет, статистика" захищено 12 кандидатських дисертацій. Контролінг охоплює всі сфери діяльності підприємства, інтегруючи і координуючи діяльність різних служб для досягнення оперативних і стратегічних цілей, але все ж таки на нашу думку центральне місце у системі

контролінгу займає бухгалтерський облік, який забезпечує елементи системи контролінгу інформацією, яка обробляється та формується з бази даних в розрізі окремих економічних показників діяльності, які характеризують стан об'єктів, а також фактори, що впливають на їх функціонування. Обліковий компонент, хоча і є частиною системи контролінгу, але разом з тим є і найважливішою – інформаційною основою в інтегрованій системі контролінгу, управлінні внутрішньої діяльності підприємства, який впливає безпосередньо на стратегію і тактику діяльності підприємства. Дані бухгалтерського обліку, фінансова звітність є головним джерелом інформації для економічного аналізу підприємства. Відповідно без зворотної, оперативної та достовірної інформації про виконання запланованих показників діяльності, контролінг не забезпечуватиме виконання поставлених завдань. Тобто система бухгалтерського обліку виступає "генератором" релевантної інформації, необхідної для функціонування системи контролінгу в цілому.

Спектр питань, які піднімалися науковцями, а також результати їх досліджень було визначено шляхом суцільного дослідження авторефератів дисертацій, присвячених питанням контролінгу. Джерелом дослідження виступала інформаційна база Житомирської наукової бухгалтерської школи, яка нараховує майже 5000 бібліографічних описів дисертацій з бухгалтерського обліку і аналізу, аудиту та контролю, які захищені в колишньому Радянському Союзі – з 1939 до 1990 рр., в Україні, Росії та Білорусії – з 1991 до 2009 рр.

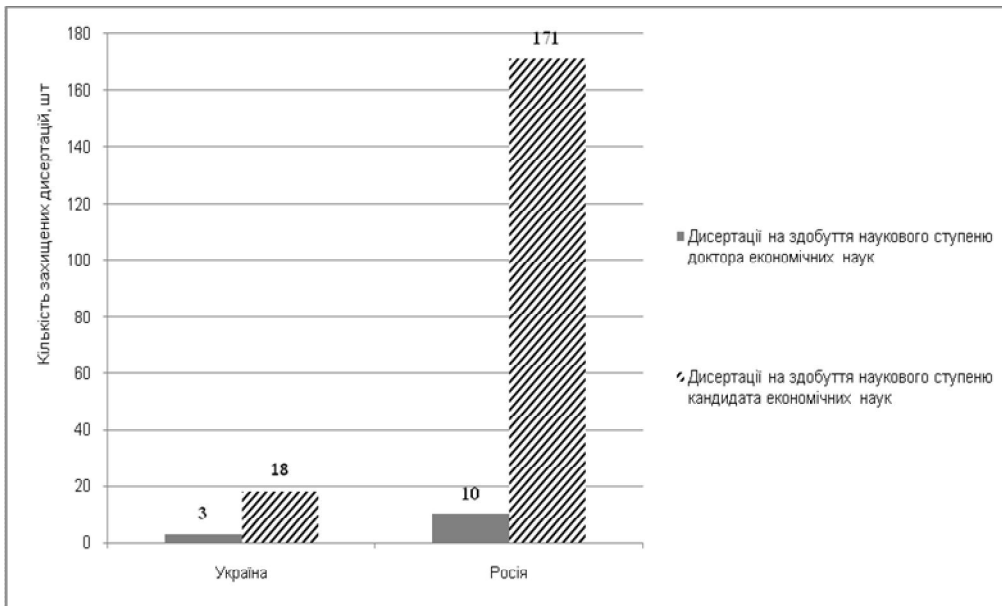

Рис. 1 Кількість дисертацій, присвячених проблемам контролінгу, які захищені в Україні та Росії протягом 1994-2009 рр.¹

Як видно з рис. 1, за період 1994- 2009 рр. в Україні та Росії було захищено 192 дисертації, в Україні захищено 21 дисертацію з них 18 кандидатських і 3 докторських. В свою чергу в Росії 161 кандидатських і 10 докторських дисертацій.

Великий інтерес представляє динаміка захисту дисертацій в Україні та Росії за роками рис. 2.

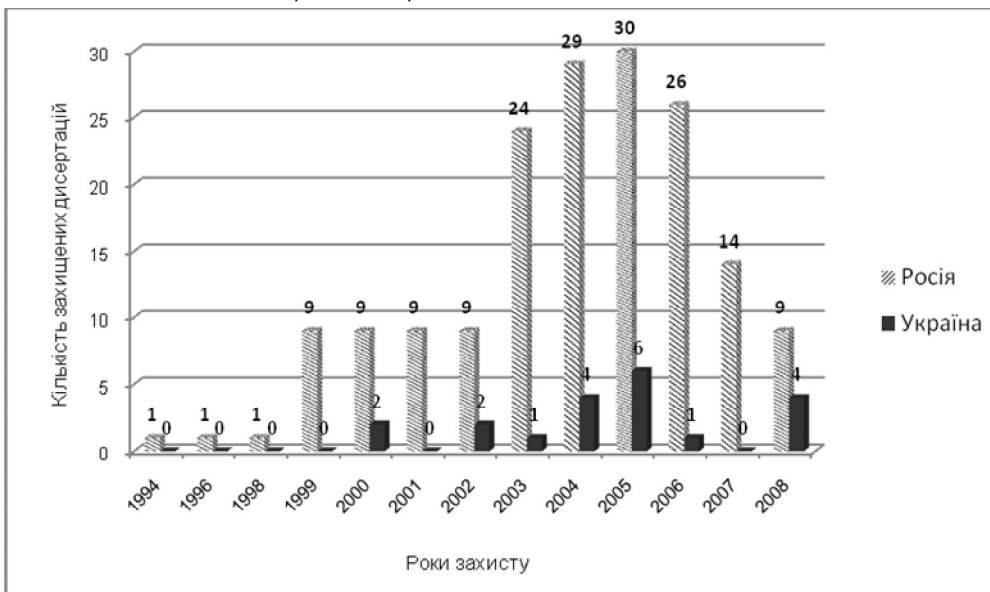

Рис. 2. Динаміка захисту дисертацій, присвячених проблемам контролінгу в Україні та Росії протягом 1994-2009 рр.²

Перша дисертація з проблем контролінгу в Україні була захищена в 2000 р. за темою "Контролінг малого бізнесу регіону в ринкових умовах", в Росії в 1994 році – "Система контролінга в управленні діяльністю підприємства". Щодо захищених дисертацій то в Росії наявна значно більша кількість ніж в Україні, проте проблемні питання, які досліджуються та вирішуються у наукових працях, є подібними.

В Україні нове явище в теорії і практиці сучасного управління, яке виникло на стику економічного аналізу, планування, бухгалтерського обліку, контролю, поки що не знайшло застосування, незважаючи на відсутність вагомих фінансових результатів навіть у підприємств-монополістів. Як стверджують автори, в Україні і в Росії "... за останні п'ятнадцять років не з'явилося жодного підприємства, де можна познайомитися з конкретним запровадженням контролінгу в діяльність підприємства і при цьому є конкретні результати підвищення ефективності його діяльності внаслідок запровадження контролінгу".

Погодитись із таким твердженням можна лише частково, якщо це стосується України, якщо звернутись за наявними даними та то в Росії ситуація інша. Саме на базі праць німецьких вчених – А. Дайле, Е. Майєр, Р. Манн, Д. Хан, приблизно 15 років тому в Росії серед спеціалістів в царині економіки і управління почалось активне обговорення феномену "контролінгу". Дискусії головним чином стосувалися походження терміну "контролінг" і його дефініцій, функцій і завдань, місця контролінгу в організаційній структурі управління підприємством.

¹ Джерело: інформаційна база Житомирської наукової бухгалтерської школи, яка нараховує майже 5000 бібліографічних описів дисертацій з бухгалтерського обліку і аналізу, аудиту та контролю, які захищені в колишньому Радянському Союзі – з 1939 до 1990 рр., в Україні, Росії та Білорусії – з 1991 до 2009 р.; www.nbuv.gov.ua – сайт Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського; <http://dissros.ru> – каталог дисертацій Росії; <http://library.gpntb.ru> – сайт Державної публічної науково-технічної бібліотеки Росії

² Джерело: інформаційна база Житомирської наукової бухгалтерської школи; www.nbuv.gov.ua; <http://dissros.ru>; <http://library.gpntb.ru>

В результаті цих наукових досліджень у 2000 р. відбувся симпозіум "Контролінг як філософія і методологія ефективного управління державних організацій і приватного бізнесу", де було прийнято рішення про створення Об'єднання контролерів. Отже, можна зробити висновок, що в Росії, завдяки створенню і діяльності неприбуткової організації "Об'єднання контролерів", інтерес посадових осіб підприємств сфери виробництва і банків до питань, пов'язаних з контролінгом, значно зріс. В основному, цим і пояснюється великий інтерес до питань контролінгу та велика кількість захищених дисертацій. Перші дисертації в Росії були захищені 1994, 1996, 1998 рр., вони базувались на удосконаленні управління економічною роботою на підприємстві, дослідницький напрям спрямовувався на теоретичні основи системи контролінгу, організаційно-методичні аспекти та можливість реалізації функцій системи контролінгу.

Найбільша активність, щодо захисту дисертації в Україні та Росії припадає у 2005 р, як видно з рис. 2 в Росії захищено 30 дисертацій, з них 3 докторських та 27 кандидатських. В Україні 6 дисертацій з них 1 докторська. Слід відмітити, що в докторській дисертації, яка захищена в Україні на тему "Антикризове управління фінансами підприємств" вченим Терещенко О.О., тільки в третьому розділі розглянуто основні положення контролінгу.

Розширення інтеграційних процесів, вступом України до СОТ, можливість підприємств України співпраці з нерезидентами та вимоги до інформаційного забезпечення управлінської ланки пояснює найбільшу кількість захисту дисертацій в Україні яка припадає на 2005 та 2008 рр. Питання щодо теоретичного та практичного дослідження контролінгу, враховуючи наслідки світової економічної кризи, актуальними залишаються і сьогодні, але на даний момент, не має достатнього рівня стабільності для того, щоб методологічні нововведення, що привнесені контролінгом, дали вичерпний результат при підготовці та реалізації управлінських рішень. Концепція контролінгу повинна бути певним чином адаптована. Пропонуємо розглянути питання контролінгу які досліджувались вітчизняними науковцями.

У 2000 р. О.І. Благодарним вперше у незалежній Україні була захищена дисертація в якій піднімаються питання щодо концептуальної основи організації контролінгу малого бізнесу та контролінгу фінансово-господарської діяльності підприємств малого бізнесу. Автором побудована система контролінгу малого бізнесу регіону, контролінгові схеми розвитку та конкурентоспроможності малого бізнесу регіону.

У 2002 р. М.І. Гладких дослідив контролінговий механізм у системі управління підприємством, ним було удосконалено поняття і характеристику контролінгу та контролінгового механізму, вперше розроблено концепцію контролінгового механізму в системі управління підприємством також розроблено експертно-аналітичну спосереджу систему та адаптовано комплекс методів і засобів реалізації задач контролінгового механізму. Удосконалено розподіл показників по періодах та набула подальшого розвитку система показників оперативного контролінгу, розроблено параметри, розрахунок значень яких дозволив визначити стратегію поведінки підприємства як стратегію стабілізації.

Цікавим є той факт, що багато авторів в своїх дослідженнях уникають слова контролінг, і розглядають суто елементи контролінгу, а не систему в цілому.

Концепцію механізму гнучкого контролінгу в управлінні виробничо-господарськими системами розробила Л.Д. Смірнова також нею було розроблено економіко-математичну модель прийняття стратегічних рішень та синтез підсистеми гнучкого контролінгу в системі управління виробничо-господарською діяльністю.

В свою чергу М.В. Румянцев досліджував логістичний контролінг та визначив концепцію рівня гнучкості

виробничо – логістичних систем, які функціонують у ринкових умовах, розробив методи та моделі гнучкої виробничо – логістичної системи для: визначення оптимального розміру запуску продукції, в умовах невеликого попиту на товар; за наявності устаткування; моменту включення в роботу неоднакового резервного ідентичного устаткування; моделі холодного резервування технологічно жорстко закріпленого ідентичного і неідентичного устаткування;

Удосконаленням теоретико-категоріального апарату займався В.В. Верещагін, а саме ним узагальнено визначення та мети контролінгу та уточнено його характерні риси, і на цій основі сформульовано чітке визначення інвестиційного контролінгу на базі дослідження генезису контролінгу в державах з розвинутою економікою та країнах СНД; вперше визначено та розкрито сутність методологічних засад контролінгу інвестиційної діяльності підприємства; визначено загальну організаційно-інформаційну модель інвестиційного контролінгу яка конкретизована в локальних моделях моніторингу, контролю та аналізу інвестиційної діяльності підприємства.

Теоретичні основи контролінгу інформаційної системи підприємства розроблено О.В. Оліфіровим, які ґрунтуються на системному, дескриптивно-нормативному, адаптивному, ймовірнісному підходах, відповідно до яких створюється ефективна інформаційна система і досягаються цілі діяльності підприємства; розробив концепцію контролінгу інформаційної системи підприємства, сформовану на основі планово-контрольного підходу, дослідив бізнес-процеси та сервіси в інформаційної системи, обґрунтовано поняття "контролінг інформаційної системи" як технології управління, обґрунтовано вибір показників контролінгу інформаційної системи підприємства, інструментальні засоби їхнього формування, які є основою аналізу і структурної перебудови системи управління інформаційними технологіями підприємств, розробив моделі, засновані на аналізі ризиків інформаційної системи, комплекс оптимізаційних моделей, заснованих на критеріальній оцінці ризиків і ймовірнісному аналізі, розробив в детермінованому і стохастичному варіантах цілочисельну модель оптимізації витрат.

Суттєво розвинула економічну сутність категорії "екологічний контролінг" Т.О. Кірсанова, в її праці подальшого розвитку дістали методичні положення щодо відображення природоохоронних витрат в управлінському і фінансовому обліку; а також вперше розробила схему обліку господарських операцій, пов'язаних із природоохоронною діяльністю на рахунках бухгалтерського обліку. Також розвинула наукові принципи та удосконалено методи формування системи статистичної інформації на рівні окремого підприємства; набули подальшого розвитку методичні положення щодо введення окремої калькуляційної статті "екологічні витрати" з метою її використання при розрахунку собівартості продукції, робіт і послуг, а також вперше запропоновано складання планового кошторису відповідних витрат; подальшого розвитку набула система класифікації екологічних витрат.

Методичні рекомендації щодо вдосконалення бюджетного контролю діяльності підприємства розробила О.М. Деменіна також нею обґрунтовано методологічний підхід до визначення оптимального рівня витрат на оперативне регулювання діяльності підприємства розробила методичні положення регулювання стану фінансової рівноваги промислового підприємства. Удосконалено методи оцінки та вибору оперативних управлінських рішень в системі контролінгу на основі застосування показника планового ефекту від реалізації рішення, методи оцінки економічної ефективності оперативного регулювання діяльності підприємства та

загальної оцінки ефективності впровадження системи контролінгу на промисловому підприємстві, що дає змогу комплексно оцінити ефективність механізму оперативного контролінгу, подальшого розвитку набули визначення понять „контролінг” та „механізм оперативного контролінгу”, процедури формування бюджетів в системі контролінгу промислового підприємства на основі дослідження особливостей циклів його грошових потоків, система показників оперативного контролінгу на основі поєднання функцій діагностування та цільової орієнтації оперативної діяльності промислового підприємства, методи оцінки ризиків зведеного бюджету промислового підприємства, що дає змогу оцінити зони ризиків бюджету та обґрунтувати допустимі межі відхилень бюджетних показників.

Запропонував модель здійснення моніторингу маркетингового контролінгу О.О. Гасило, подальшого розвитку набув понятійно-категоріальний апарат: „контролінг”, етапи процесу маркетингового контролінгу: формування та визначення цілей маркетингового контролінгу.

Доцільність запровадження терміну „логістичний контролінг” обґрунтувала Н.В. Поліщук та визначила

інтегровані цілі логістики і контролінгу, удосконалила уточнення економічного змісту та етапів розвитку контролінгу на процедуру формування системи показників, набуло розвитку алгоритм організації функції контролінгу на підприємстві, методичний підхід до організації документообігу в управлінні оборотним капіталом та методичний підхід до організації аналітичної роботи контролера в системі складського господарства.

Для вітчизняних підприємств О.О. Терещенком побудовано концептуальну модель контролінгу, як сукупності методів та процедур з координації планування, обліку, контролю та ризик-менеджменту, а також щодо інформаційного, методичного та консультативного забезпечення управлінських рішень.

Отже, в Україні досліджено питання контролінгу в різних аспектах як теоретичному, організаційному так і практичному. Варто зазначити, що значна увага приділяється елементам системи контролінгу. Вивчення проблематики питань контролінгу в кандидатських та докторських дисертаціях дало можливість згрупувати проведені дослідження за наступними напрямками табл. 2.

Таблиця 2. Основні напрями досліджень українських науковців в кандидатських та докторських дисертаціях за елементами наукової новизни (1994-2009 рр.)³

№ з/п	Напрями наукових досліджень за елементами наукової новизни	ПІБ, тема дисертації	Рік захисту
1.	Теоретичний аспект формування контролінгу: - удосконалено поняття, характеристику мету і цілі - побудовано механізм системи контролінгу - розкрито сутність методологічних засад	Петренко С.М. Оперативний контролінг в системі управління підприємством	2000
		Гладкіх М.І. Контролінговий механізм у системі управління підприємством	2002
		Верещагін В.В. Контролінг як система управління реальними інвестиціями торговельного підприємства	2004
		Гасило О.О. Маркетинговий контролінг в системі управління підприємством	2005
		Маруцак Л.І. Облік і оперативний контролінг виробничих запасів в нафтопереробних комплексах	2008
Кількість дисертацій			5
2.	Практичний аспект формування контролінгу - формування системи показників оперативного контролінгу - розроблено моделі, засновані на аналізі ризиків інформаційної системи	Петрусевич Н.Ю. Контролінг в управлінні оборотним капіталом підприємств	2000
		Благодарний О.І. Контролінг малого бізнесу регіону в ринкових умовах	2000
		Смірнова Л.Д. Механізм гнучкого контролінгу в управлінні виробничо-господарськими системами	2003
		Румянцев М.В. Моделі промислової логістики в системі контролінгу підприємства	2004
		Оліфіров О.В. Контролінг інформаційної системи підприємства в умовах невизначеності	2004
		Кірсанова Т.О. Екологічний контролінг в системі управління підприємством	2004
		Терещенко О.О. Антикризове управління фінансами підприємств	2005
		Деменіна О.М. Організаційно-економічний механізм оперативного контролінгу на промисловому підприємстві	2005
		Шульга Н.П. Інтегрована система контролінгу в управлінні банком	2006
		Клімов А.В. Контролінг у системі менеджменту страхової компанії	2008
		Аксентюк М.М. Формування адаптивної системи контролінгу в менеджменті аграрних підприємств	2008
		Панченко Г.С. Контролінг формування та використання людських ресурсів	2008
Кількість дисертацій			12
3.	Організація системи контролінгу - побудовано алгоритм організації функцій контролінгу	Головкова Л.С. Організаційно-економічний механізм планування діяльності підприємства на основі контролінгу	2002
		Верещагін В.В. Контролінг як система управління реальними інвестиціями торговельного підприємства	2004
		Ткаченко А.М. Організація контролінгу та внутрішнього аудиту в системі управління промисловим підприємством	2005
		Поліщук Н.В. Логістичний контролінг в системі управління підприємством	2005
Кількість дисертацій			4

³ Джерело: інформаційна база Житомирської наукової бухгалтерської школи; www.nbu.gov.ua; http://dissros.ru; http://library.gpntb.ru

Отже, проаналізувавши основні напрями досліджень спостерігаємо різноплановість захищених положень у сфері контролінгу. Кожна дисертаційна робота містить теоретичну та практичну частину. Слід відмітити, що в більшості захищених дисертацій в розрізі наукової новизни удосконалення та подальшого розвитку набувають теоретичної положення. Основні наукові розробки стосуються практичної частини, а саме окремих елементів контролінгу.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

В результаті суцільного дослідження дисертацій українських і російських науковців щодо проблем контролінгу (за роками захисту, за спеціальністю, а також за напрямками наукових досліджень), захищених протягом 1994-2009 рр. дійшли наступних висновків:

1) За період 1994- 2009 рр. в Україні та Росії було захищено 192 дисертації, в Україні захищено 21 дисертацію з них 18 кандидатських і 3 докторських. В свою чергу в Росії 161 кандидатських і 10 докторських дисертацій.

2) Найбільша активність, щодо захисту дисертації в Україні та Росії припадає на 2005 р. в Росії захищено 30 дисертацій, з них 3 докторських та 27 кандидатських. В Україні 6 дисертацій з них 1 докторська. Причиною активного розгляду питань контролінгу являються: розширення інтеграційних процесів, вступ України до СОТ, можливість підприємств України співпраці з нерезидентами та вимоги до інформаційного забезпечення управлінської ланки.

3) Дослідження проблематики контролінгу у розрізі спеціальностей дало можливість встановити по яким спеціальностям проводились дослідження та захист дисертацій. В Україні найбільша частка, а це 42% дисертацій захищено за спеціальністю економіка підприємства та організація виробництва, а інші віднесені до інших спеціальностей економічних наук, а саме – організація управління, планування і регулювання економікою; підприємництво, менеджмент та маркетинг;

економіко-математичне моделювання; економіка торгівлі та послуг; фінанси, грошовий обіг і кредит; бухгалтерський облік аналіз та аудиту; економіка та управління підприємствами; демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика; економіка торгівлі та послуг. В Росії більш конкретизований поділ між спеціальностями з 171 досліджених авторефератів 159, а це 92% віднесені до спеціальності – економіка і управління народним господарством, 12 дисертацій – 7% до спеціальності – бухгалтерський облік і статистика.

4) Основні напрями досліджень українських науковців в кандидатських та докторських дисертаціях за елементами наукової новизни дав можливість визначити стан і ступінь досліджень питання контролінгу. Узагальнюючи матеріали проведеного аналізу, маємо можливість встановити, що не зважаючи на здобутки науковців, досі не вирішеними залишаються питання щодо категоріально-понятійного апарату, чітко не визначеними є мета, завдання та функції контролінгу, відсутня однозначність в методології системи контролінгу.

Список використаної літератури:

1. *Чумаченко М.Г.* Контролінг перспективи не має / М.Г. Чумаченко // Фінансовий контроль. – 2005. – № 3. – С. 38. 2. *Фалько С.Г.* Предмет контроллинга как самостоятельной научной дисциплины / С.Г. Фалько // Контроллинг. – 2005. – № 1 (13). – С. 2.

БРОХУН Наталія Степанівна – аспірант кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

– облікове забезпечення контролінгу